

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

23.12.2022. Nr. 1-5/330

Ogres novada pašvaldība
ogredome@ogresnovads.lv

Ogres novada pašvaldības policija
ppolicija@ogresnovads.lv

Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Ogres iecirknis
kanc.ogre@riga.vp.gov.lv

SIA „Medvaravīksne”
medvaraviksne@inbox.lv

Par apstākļiem atskurbināšanas pakalpojumā

Tiesībsargs ir aktualizējis jautājumu par alkoholisko vai citu apreibinošu vielu reibumā esošu personu tiesību uz brīvību ierobežošanu, tādējādi Tiesībsarga biroja pārstāvji apmeklēja atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietas, lai izzinātu, vai atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas laikā tiek nodrošinātas cilvēktiesības. Atbilstoši Tiesībsarga likuma 12. pantam viens no tiesībsarga uzdevumiem ir veikt pētījumus un analizēt situāciju cilvēktiesību jomā, kā arī sniegt atzinumus par aktuālajiem cilvēktiesību jautājumiem.

2022. gada 14. oktobrī Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas Prevenzijas daļas vadītāja Liene Namniece-Bērziņa, Prevenzijas daļas vecākā juriste Sandra Garsvāne un konsultante sociālajos jautājumos Veronika Sproģe-Saksone, bez iepriekšēja brīdinājuma apmeklēja SIA “Medvaravīksne”, kas nodrošina medicīniskās atskurbtuves pakalpojumus (turpmāk tekstā arī - Atskurbtuve). Vizītes mērķis bija iegūt informāciju par Atskurbtuves sniegto pakalpojumu un tā atbilstību vispārējiem cilvēktiesību standartiem, kā arī pārbaudīt iepriekš sniegto rekomendāciju izpildi.

Tiesībsarga biroja darbinieki, ierodoties Atskurbtuves ēkā, konstatēja, ka pie ēkas nav izvietota norāde par to, ka konkrētajā ēkā sniedz atskurbināšanas pakalpojumu. Sastopoties ar Atskurbtuves darbinieci, Tiesībsarga biroja darbinieki lūdza izrādīt telpas un darba organizāciju regulējošos dokumentus. Atskurbtuves darbiniece, kura stādījās priekšā kā dežurants, lūdza uzgaidīt ārā, kamēr telefoniski sazvanīsies ar savu vadītāju.

[1] Vizītes laikā, telefonsarunā Atskurbtuves valdes priekšsēdētājs norādīja, ka Atskurbtuvē tiek nodarbināti pieci darbinieki, kuriem ir medicīniskā izglītība (māsas palīgs). Darbinieki strādā diennakts režīmā – katrā maiņā viens darbinieks. Darbinieku drošības nodrošināšanai, ir noslēgts līgums ar apsardzes firmu. Atskurbtuvei esot sadarbības līgums, par atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanu Ogres novada pašvaldībai un Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Ogres iecirknim.

[2] Tiesībsarga biroja darbinieki konstatēja, ka Atskurbtuvē neatrodas tās darbību regulējošie iekšējie normatīvie akti, tāpat iztrūka arī informācija par ievietoto personu tiesībām vai kāda cita veida informatīvas norādes par Atskurbtuves darba organizāciju.

No cilvēktiesību viedokļa raugoties, ir būtiski, lai pakalpojuma sniedzējs būtu identificējams un ievietotās personas tiktu informētas par viņu atrašanās vietu un tiesībām pamest Atskurbtuvi.

Jau iepriekš 2020. gada 21. augusta vēstulē Nr. 1-5/145 “Par cilvēktiesību standartiem neatbilstošiem apstākļiem atskurbtuvē” (turpmāk - Vēstule) tiesībsargs norādīja uz SIA „Medvaravīksne” iekšēju normatīvu aktu trūkumu.

Nemot vērā iepriekš minēto, aicinu izvietot informāciju uz ēkas fasādes par pakalpojuma sniedzēju un pakalpojuma veidu. Savukārt iekštelpās nepieciešams izvietot Atskurbtuves iekšējās kārtības noteikumus redzamā vietā vai Atskurbtuves pakalpojuma aprakstu ar ievietoto personu tiesībām un pienākumiem.

[3] Sarunas laikā tika noskaidrots, ka alkohola reibumā esošās personas uz Atskurbtuves telpām nogādā Valsts un pašvaldības policijas darbinieki (turpmāk – policijas darbinieki), tāpat dažkārt personas ir agresīvas un tiek atvestas arī no mājokļiem. Policijas darbinieki, ieviejojot personu, aizpilda uzņemšanas aktu, kurš paliek Atskurbtuvē, tikmēr personu personīgās mantas ievieto slēdzamā skapītī un dokumentē mantu saturu.

Personas tiek ievietotas un ieslēgtas atsevišķā telpā, līdz tās izguļ reibumu un var pārvietoties patstāvīgi. No uzņemšanas aktiem un no sarunas ar Atskurbtuves darbinieci izriet, ka pamest telpas patstāvīgi vai tuvinieku pavadībā var tikai tās personas, par kurām policijas darbinieki ir veikuši attiecīgo ierakstu uzņemšanas aktā. Tikmēr pārējās personas var pamest Atskurbtuves telpas, tikai tad, kad policijas darbinieki ir ieradušies personai pakal.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 94. pantu ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu.

Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk –Konvencija) 5. panta pirmajā daļā ir gadījumu uzskaitījums, kuros ir pieļaujama personas brīvības ierobežošana. Minētās daļas e) punkts paredz, ka brīvību var atņemt likuma noteiktajā kārtībā, ja likumīgi tiek aizturētas personas ar nolūku aizkavēt infekcijas slimību izplatīšanos, vai garīgi slimas personas, alkoholiķi vai narkomāni, vai klaidoņi.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa¹ ir norādījusi, lai ievērotu 5. panta pirmo daļu, izskatāmajai aizturēšanai vispirms ir jābūt “likumīgai” tādā ziņā, ka tā atbilst likumā noteiktajai procedūrai; šajā sakarā Konvencija būtībā atsaucas uz valsts tiesību aktiem un nosaka pienākumu ievērot to materiālos un procesuālos noteikumus.

Saskaņā ar likuma “Par policiju” 12. panta pirmās daļas 9. punktu policijas darbiniekam ir tiesības personas, kuras alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014.gada 16.septembra spriedumā lietā Atudorei v. Romania 141&

lietošanas rezultātā zaudējušas spēju patstāvīgi pārvietoties vai orientēties vai var nodarīt kaitējumu apkārtējiem vai pašas sev, nogādāt iestādēs, kas sniedz atskurbšanas pakalpojumus, ārstniecības iestādēs vai mājoklī. Vēršu uzmanību, ka minētās tiesības, t.i., ievietot atskurbšanas iestādē, ir nošķiramas no likuma "Par policiju" 12. panta 7. punktā minētajām tiesībām aizturēt personu, kura tiek turētas aizdomās par noziedzīgu nodarījumu vai administratīvo pārkāpumu izdarīšanu. Turklāt, atšķirībā no aizturētām un apcietinātām personām, normatīvo aktu līmenī nav noteikta kārtība un nosacījumi personas ievietošanai atskurbšanas iestādē, prasības šāda veida iestādēm (izņemot higiēnu), kā arī ievietotās personas tiesiskais statuss un tiesības tajās.

Nav šaubu, ka atskurbšanas iestādē ievietotām personām ir nepieciešama palīdzība saistībā ar veselībai nodarīto kaitējumu un, lai pasargātu personas un sabiedrības drošību. Tomēr saskaņā ar Ārstniecības likuma 63. panta nosacījumiem ievietošana atskurbšanas iestādē nav sociālās un psihosociālās rehabilitācijas piespiedu līdzekļu skaitā. Savukārt Pacientu tiesību likuma 6. un 8. pants paredz pacienta tiesības ne vien izvēlēties ārstu un ārstniecības iestādi, bet arī atteikties no ārstniecības. Tādējādi veselības aprūpes pakalpojumi tiek sniegti ievērojot personas brīvprātības principu, izņemot gadījumus, kad tiesa ir lēmusi par piespiedu ārstēšanu.

Atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 41. panta trešās daļas 2. un 4. punkta nosacījumiem privātpersonai nav deleģējami valsts pārvaldes uzdevumi, kas saistīti ar valsts ārējās un iekšējās drošības funkciju izpildi, izņemot gadījumus, kad tas paredzēts likumā, kā arī uzdevumi, kas nodrošina Satversmē garantēto cilvēktiesību īstenošanu un uzraudzību un kuru izpildes kārtību un institūciju ir noteicis likumdevējs. Tādējādi privāto tiesību juridiskai personai nav tiesiska pamata veikt darbības, kuras pēc būtības ierobežo personas tiesības uz brīvību, t.sk., ierobežot privātpersonas gribu atstāt atskurbšanas iestādes telpas vai atteikties no tās sniegtajiem pakalpojumiem.

Tiesībsargs savā iepriekšējā Vēstulē jau bija vēršis uzmanību, ka Atskurbtuvē nav reglamentēta kārtība, kādā persona ir ievietojama atskurbināšanas pakalpojumā un nosacījumi kādos persona var atstāt šīs telpas.

Ņemot vērā iepriekš minēto, atkārtoti norādu nekavējoties pārtraukt personas brīvības ierobežošanu bez likumā noteiktas procedūras un nelikt šķēršļus Atskurbtuves atstāšanai tiklīdz persona to vēlas un spēj izdarīt.

[4] Atskurbtuvē ir trīs atsevišķas telpas, kuras paredzētas alkohola reibumā esošu personu ievietošanai. Viena telpa ir paredzēta sievietēm, bet otra vīriešiem, savukārt trešā telpa vizītes dienā pildīja noliktavas funkciju. Telpās uz grīdas bija izvietoti matračī un grīdai pa vidu atradās kanalizācijas noteka. Jautājot Atskurbtuves darbiniecei par kanalizācijas notekas izmantošanas mērķi, tika saņemta atbilde, ka noteka paredzēta telpu mitrai uzkopšanai, tomēr dažkārt ievietotās personas tās izmanto savām dabiskajām vajadzībām.

Tika apskatīta arī sanitārā telpa - tualete ar dušu, kura ir paredzēta gan darbiniekiem, gan ievietotām personām. Tomēr sanitāro telpu var izmantot tikai tās ievietotās personas, kuriem policijas darbinieki ir atļāvuši pamest Atskurbtuves telpas pēc atskurbšanas vai, kad policijas darbinieki ir ieradušies personai pakal. Telefonsarunā Atskurbtuves valdes priekšsēdētājs apgalvoja, ka gadījumā, ja ievietotā persona vēlas apmeklēt tualeti, tiek izsaukta apsardze, lai pavadītu personu uz sanitāro telpu.

Konvencijas 3. pantā ir noteikts, ka nevienam cilvēkam nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2020. gada 8. septembra noteikumu Nr. 570 "Higiēnas prasības personu atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanai" (turpmāk – Higiēnas prasības) 2.3. punktu, atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietā ir jābūt dušas un tualetes telpām.

No cilvēktiesību aspekta raugoties, nav pieņemama situācija, kad persona savu dabisko vajadzību kārtošanai ir spiesta izmantot noteku grīdā, turklāt šo vajadzību kārtošanā netiek nodrošināts arī privātums (citu personu klātbūtne telpā, novērošana pa durvju actiņu). Personas atrašanās šādos apstākļos ir cieņu pazemojoša.

Tiesībsarga Vēstulē jau tika akcentēts, ka aprakstītajā situācijā privātuma nenodrošināšana, var tikt vērtēta kā necilvēcīga un cieņu pazemojoša.

Nemot vērā minēto visām Atskurbtuvē ievietotajām personām ir jānodrošina patstāvīga (bez ierobežojumiem) pieeja tualetei, ievērojot viņu tiesības uz privātumu un cilvēcīgu attieksmi.

[5] Vizītes laikā Tiesībsarga biroja pārstāvji apskatīja personu ievietošanai paredzēto telpu caur metāla durvju actiņu un secināja, ka tā ir daļēji pārredzama, turklāt personu mobilais telefons tiek ievietots mantu glabātuvē, tādējādi liedzot iespēju sazināties.

Higiēnas prasību 3. punktā ir noteikts, ka atskurbināšanas telpas iekārtojumam ir jānodrošina atskurbināšanai ievietotās personas drošību un iespēju novērot klientu atskurbināšanas telpā (durvīs ir ierīkoti skatāmlodziņi, telpā ir ierīkota videonovērošana vai telpa ir atvērta).

Nemot vērā iepriekš minēto, aicinu nodrošināt iespēju pārredzami novērot, turklāt iepriekš paredzētos laika posmos dzērumā esošās personas stāvokli, lai nepieciešamības gadījumā varētu sniegt savlaicīgi nepieciešamo palīdzību (piemēram, aizrīšanās, nosmakšanas, epilepsijas lēkmes, sirdslēkmes gadījumos). Turklāt arī ir svarīgi nelikt šķēršļus Atskurbtuves atstāšanai tiklīdz ir zuduši personas nogādāšanas iemesli Atskurbtuvē.

[6] Atskurbtuves darbiniece uzrādīja Tiesībsarga biroja darbiniekiem uzņemšanas aktus no kuru ierakstiem varēja secināt, ka personas tiek ievietotas Atskurbtuvē uz laiku ne ilgāku par 15 stundām (vidējais uzturēšanās laiks ir apmēram 12 stundas). Turklāt no uzņemšanas aktiem bija secināms, ka Atskurbtuvē tiek ievietotas personas, kuras ir jau iepriekš nonākušas atskurbināšanas pakalpojumā, kā arī darbiniece apliecināja personu vairākkārtēju atkārtotu nonākšanu Atskurbtuvē. Tādējādi var secināt, ka atskurbināšanas pakalpojums nerisina žūpības apkarošanu pašvaldībā.

Likuma „Par pašvaldībām” 15. panta pirmās daļas 12. punktā ir noteikts, ka viena no pašvaldības autonomajām funkcijām ir piedalīties sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, apkarot žūpību un netiklību. Tādējādi izriet pašvaldību pienākums apkarot žūpību, nevis uz laiku ierobežot brīvību iereibušām personām, turklāt bez iespējas sazināties vai informēt tuviniekus par atrašanos Atskurbtuvē.

Lūgums Ogres pašvaldībai sniegt informāciju par veidiem, kādā tiek apkarota žūpība Jūsu novadā.

[7] Papildus vēlos dalīties ar Tiesībsarga biroja darbinieku novēroto pozitīvo praksi citos atskurbināšanas pakalpojumos, piemēram:

- papildus veselības palīdzības sniegšana (regulāra elpošanas pārbaude, medicīna konsultācijas pieejamība, klienta informēšana par narkoloģiskās palīdzības saņemšanas iespējām);
- personām pieejamie sanitāri higiēniskie pasākumi (pārbaudes uz pedikulozi un tās apstrāde, maiņas drēbes);
- personas brīvība netiek ierobežota, persona var doties projām tiklīdz viņa to spēj un vēlas.

Aicinu iespēju robežās ieviest iepriekš minētos pasākumus un papildus veselības palīdzību. Kā arī mainīt un sakārtot praksi, kad persona Atskurbtuves telpās tiek turēta pret viņa gribu (skatīt sīkāk ziņojuma [3] punktu).

Atbilstoši Jūsu iestādes kompetencei, lūdzu viena mēneša laikā sniegt informāciju par veiktajām darbībām rekomendāciju ieviešanā, kā arī lūdzu sniegt informāciju ar kādām grūtībām saskaraties, sniedzot atskurbināšanas pakalpojumu, un vai, Jūsaprāt, šā brīža normatīvais regulējums ir pietiekams atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanai.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu